

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

Cap. IX. Ritus oblationum describitur. An omnes offerentes accederent ad altare. Orationes quibus munera offeruntur diversas esse in diversis Ecclesiis. Vinum aqua misceri ex Christi institutione. ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

Eodem modo Monachi cum per solemnem professionem seipfos offerunt Deo, ipsius professionis chartam ponunt in altari, ut S. Benedictus præcipit in Regula cap. 58. Et Regula Tarnatensis, sive Agaunensis Monasterii cap. 1. agens de his qui sæculo renuntiantes se & sua donabant Monasterio, oblationem ejus, inquit, ad integrum devotio sincera commendat, & super altare statuat. Consonat Regula Magistri cap. 89. dicens: Si quis cum rebus suis introierit, tunc ille brevis, & donatio rerum suarum Deo vel Monasterio facta ipsius donatoris manu super altare ponatur, dicente ipso fratre: Ecce Domine cum anima mea & paupertate mea quicquid mihi donasti tibi reconfigno & offero: & ibi volo ut sint res mee, ubi fuerit cor meum & anima, sub potestate tamen Monasterii & Abbatis, quem mihi Domine in vice tuamendendum præponis. Ad hunc morem alludere videtur Gregorius Magnus lib. 4. exposit. in 1. Regum cap. 4. cum de Novitiis diceret ait: Quod coram nobis promittunt, Deo offerimus, ut ipse jam de manibus nostris teneat, quod exquirat. Cum ergo ea quæ Noviti promittunt Deo offerimus, quasi chirographum quod nobis faciunt, illi damus. Quia nimirum chartam professionis positam à Novitio super altari Abbas Missam celebrans accipit, & loco Dei acceptat, & ipsi offert. Idem olim servabant Abbates, cum benedictionis munere accepto ab Episcopo diocesano, obedientiam illi & reverentiam pollicebantur, nam chartam ejus sponsonis seu professionis altari imponebant: quem ritum commemorat Innocentius III. lib. 1. epist. 58. sic scribens Episcopo Burgenfi: Cum autem ab eo Episcopo fuerit benedictus, reverentiam ei super his tantummodo quæ præscripta sunt repromittat, professione hujusmodi super altare in scriptis oblata. Ad quæ verba quædam eruditè observat Franciscus Bosquetus in notis. Ejus autem professionis formulam exhibet Honorius III. cap. 43. Ne Dei Ecclesiam: de Simonia.

CAPUT IX.

Ritus oblationum describitur. An omnes offerentes accederent ad altare. Orationes, quibus munera offeruntur, diversas esse in diversis Ecclesiis. Vinum aqua miscere ex Christi institutione. Græci bis aquam miscent. Quo apparatu dona sa-

cranda deferant à prothesi ad altare. Thurificatio, & lotio manuum. Sacerdotis pro se ad populum deprecatio. Orationes Secretæ.

I. Ritum olim in oblatione adhibitum sic describit Ordo Romanus. Cantores cantant offertorium cum versibus & populus dat oblationes suas, id est, panem & vinum, & offerunt cum Fanonibus candidis primò masculi, deinde femine. Erant autem fanones, sindones, ut notat ipsius ordinis expositio apud Cassandrum. Novissimè verò Sacerdotes & Diaconi offerunt, sed solum panem, & hoc ante altare. Subdiaconus verò cum calice vacuo sequitur Archidiaconum, & Pontifice oblationes populorum suscipiente, Archidiaconus suscipit post eum amulam, & refundit in calicem majorem. Amula hic accipitur pro vasculo, quo vinum continebatur, antiquis verò amula erat vasculum quo religionis gratiâ aqua portabatur, qua voce ulius est Columella de cultu hortorum; Aut habilem lymphis amulam, Bacchove lagenam.

Oblationes autem à Pontifice suscipit Subdiaconus & ponit in Sindonem, quæ cum sequitur, quam tenent duo Acolyti. Tunc Episcopus redit in sedem & lavat manus, quibus locis accedit ad altare. Tunc Subdiaconi levantes oblatas de manu Subdiaconi sequentis porrigunt Archidiacono, & ille componit altare. Ornato verò altari, Archidiaconus sumit amulam Pontificis cum vino de Subdiacono, & refundit super eum, id est, super colatorium, in calicem. Deinde descendit Subdiaconus sequens in Scholam, & accipit fontem de manu Archiparaphonistæ & defert Archidiacono, & ille ex amula infundit faciens crucem in calicem. Porro Subdiaconus ideo ad scholam cantorum accedit, ut ab eis aquam accipiat vino miscendam, quia cantores, ut docet Amalarius libro 3. capite 19. propter instantem cantandi necessitatem non habent licentiam huc illuc discurrendi, & ne penitus extorres essent à sacrificio, aquam pro cæteris offerebant. Mox Pontifex salutatur altare, ipsum videlicet osculando, & suscipit oblatas de manibus Presbyterorum & Diaconorum, quibus licitum est accedere ad altare. Deinde Archidiaconus suscipit oblatas duas de oblationario, & dat Pontifici: quas demum posuit Pontifex in altari, levat calicem Archidiaconus de manu Subdiaconi, & ponit eum super altare juxta oblationes Pontificis à dextris, involuit ansis cum offertorio suo, id est cum velo,

velo, quod nunc quoque offertorium dicitur, quia eo utimur, cum dona offeruntur, quod etiam ponit in dextero cornu altaris. Post oblationem ponitur incensum super altare, & Pontifex inclinat se paululum ad altare respicit scholam & amittit ut fideant, & convertit se ad populum dicens, *Orate.* Hæc Ordo Romanus in prima Missæ descriptione; idemque ferè repetitur in tertia, & quarta. An verò populus sua dona oblaturus cancellos ingredi & ad altare accedere permitteretur, non potest facile explicari nisi tempora distinguamus & regiones. Apud Græcos omnes laicos à sacrorum semper exclusos, excepto Imperatore cum dona sua Creatori offerri volebat, canon Trullanus LXIX. ostendit, multique comprobant Græci scriptores, quos Leo Allatus citat in dissertatione de templis recentiorum Græcorum. Eundem morem diu apud Latinos viguisse ex Ordine Romano liquet in secunda Missæ descriptione, quæ est Patrum occidentalium. Pontifex, inquit, dum cantatur offertorium, à Presbytero & Archidiacono ad locum ubi oblationes à fidelibus laicis sive viris sive feminis offeruntur, easdem accepturus ducatur. Et in tertia, quæ propria Romanæ Ecclesiæ est: Pontifex descendit ad Senatorium & suscipit oblationes Principum. Et infra: Pontifex antequam transeat in partem mulierum, descendit ante Confessionem & suscipit oblationes Primicerii defensorum. Idem confirmat Capitulare Caroli Magni l. 5. c. 219. *Ut per omnes dies dominicos oblationes Deo offerant, & ut ipsa oblatio foris septa altaris recipiatur.* Heraldus etiam Turo-nensis Archiepiscopus cap. 7. sui Capitularis disertis verbis constituit, *Ut populus extra cancellos stet, ejus oblatio extra cancellos recipiatur.* At Theodulfus Aurelianensis in suo item Capitulari cap. 6. solas feminas excludit, quas in locis suis stare jubet, atque ibi sacerdotem earum oblationes accipere. De viris nihil statuit, ex quo licet inferre, quòd illi ad altare accederent, & ibi offerrent. Sic paulatim eversa ecclesiastica disciplina omnes indiscriminatim cujuscumque sexus & conditionis ad sacrum altare sibi aditum usurparunt.

II. In Ordine Romano nulla sit mentio orationum quæ dici solent à sacerdote, dum oblationes & reliqua peraguntur, quas nec Gregorius Magnus in libro Sacramentorum, nec Alcuinus, nec Amalarius, nec alii Romanæ Missæ expositores commemorant; quia, ut observat Micrologus cap. 11. Romanus Ordo nullam orationem instituit post Offerendam ante secrete

tam; & idèò omnis ista actio sub silentio complebatur. Ex hac autem consuetudine Romanæ Ecclesiæ quorundam Scholasticorum opinio convellitur, asserentium oblationem istam cum orationibus eidem assignatis ad sacrificii integritatem pertinere. Fatentur quidem & agnoscunt omnes Theologi oblationem esse intrinsecam sacrificio, sed in qua ejus parte consistat; an cum Sacerdos præscripto ritu panem & vinum offert, an cum peracta consecratione ea verba profert, *Unde & memores no-mine servi tui offerimus præclaræ majestati tue hostiam puram,* & quæ sequuntur; quæstio inutilis est. Oblatio enim, cum sit inseparabilis à sacrificio, à certâ precum sive rituum formula non dependet; alioquin sacrificium Apostolorum & cæterorum, qui nondum institutis hujusmodi orationibus vixerunt, oblatione caruisset. Quicquid igitur offertorii nomine comprehenditur, simplex ceremonia ac merè accidentalis est, mox futuri sacrificii præparatoria. Hinc etiam discimus, quæ de causa orationes, quæ in offertorio dicuntur, in diversis Ecclesiis diversæ sint; quia cum diu Romana Ecclesia illis usa non fuerit, unaquæque Ecclesia sibi peculiare instituit. Micrologus duas tantum profert ex Ordine Gallicano, nempe *Veni sanctificator,* & *Suscipe S. Trinitas.* Ordo Romanus in secunda descriptione Missæ hanc solam commemorat, *Veni sanctificator,* quæ non est Romanæ Ecclesiæ, sed partium occidentalium. In antiquis Missalibus Monasticis hac unica oratione panis & vinum offeruntur.

Suscipe S. Trinitas unus Deus, hanc oblationem quam tibi offerimus in memoriam beatæ Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Domini nostri Jesu Christi, & in honorem B. Mariæ semper Virginis genitricis ejusdem Domini nostri, & omnium sanctorum & sanctarum, celestium virtutum & vivificæ crucis: ut eam acceptare digneris pro nobis peccatoribus, & pro animabus omnium fidelium defunctorum. Qui vivis. Ita olim Cistercienses.

Ritu Ecclesiæ Lugdunensis cum Sacerdos calicem discooperit, ait: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.* Tum accipiendo calicem dicit: *Hanc oblationem quesumus omnipotens Deus ut placatus accipias, & omnium offerentium & eorum pro quibus tibi offertur peccata indulge.* Deinde elevat calicem dicens, *In spiritu humilitatis,* &c. Et post incensatum altare

& locas manus ait: *Veni sancte spiritus, reple tuorum corda fidelium, & tui amoris in eis ignem accende.* Tum inclinatur ante altare & dicit: *Suscipe S. Trinitas hanc oblationem, quam tibi offero in memoriam Incarnationis, Nativitatis, Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Domini nostri Jesu Christi, & in honorem Virginis Mariæ, & in honorem omnium sanctorum tuorum, qui tibi placuerunt ab initio mundi, seu eorum quorum hodie festivitas celebratur, & quorum nomina & reliquæ hic habentur, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem; ut illi omnes sancti pro nobis intercedere dignentur in caelis, quorum memoriam agimus in terris. Per eundem Dominum nostrum.*

Ritu Ecclesiæ Sarisburiensis panis & vinum simul offeruntur hac oratione: „*Suscipe S. Trinitas hanc oblationem, quam ego indignus peccator offero in honore tuo, B. Mariæ & omnium Sanctorum tuorum, pro peccatis & offensionibus meis, & pro salute vivorum & requie omnium fidelium defunctorum. In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti acceptum sit omnipotenti Deo hoc sacrificium novum.*

In Missali Hispalensi ad hostiam offerendam dicitur hæc Oratio. *Acceptabilis sit majestati tuæ omnipotens Deus hæc oblatio, quam tibi offerimus pro reatibus & facinoribus nostris, & pro stabilitate sanctæ Dei Ecclesiæ catholice.* Ad calicem. *Offerimus tibi Domine calicem Christi filii tui, humiliter deprecæres clementiam tuam, ut ante conspectum divine majestatis tuæ cum odore suavitatis ascendat.*

In antiquo Missali M. S. Bibliothecæ Vaticanæ cod. 4772. quod alicujus Monasterii fuisse constat, sic fit oblatio. Quando Diaconus offert calicem Presbytero, calicem scilicet cum patena & hostia superposita, dicit: *Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Et sacerdos accipiens oblationem dicit: *Calicem salutaris accipiam & nomen Domini invocabo. Laudans invocabo Dominum, & ab inimicis meis salvus ero.* Et consequenter dicit hanc Orationem: *Suscipe S. Trinitas hanc oblationem, quam tibi offero pro me peccatore, & nostræ congregationis salute, & pro omnibus in Christo fratribus & sororibus nostris, & pro omni populo Christiano, & pro omnibus elemosynas nobis facientibus, & pro his etiam qui se commendaverunt in nostras orationes, & qui nostri memoriam in suis orationibus habent, ut hic veniam recipiamus peccatorum, & in suorum præmia consequamur æterna. Cum superposita fuerit oblatio in altari dicat: *Acceptum sit Domino Deo**

omnipotenti istud sacrificium altari suo superimpositum, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Sit signatum & consecratum, & benedictum sacrificium. Super oblata: Sanctifica Domine hanc oblationem, ut nobis unigeniti tui corpus fiat. Super calicem: Sanctifica quæsumus Domine hunc calicem, ut nobis Unigeniti tui sanguis fiat.

In Missa codicis Tiliæni apud Menardum, & in ea quam edidit Illyricus, diversæ habentur formulæ oblationum, generales & particulares. Sunt & aliæ in aliis Missalibus quæ ferè cum superscriptis coincidunt. Omnium brevissima est sequens oratio, qua panem & vinum simul offerunt Fratres Predicatores. „*Suscipe S. Trinitas hanc oblationem, quam tibi offero in memoriam passionis Domini nostri J. Christi, & præsta ut in conspectu tuo tibi placens ascendat, & meam & omnium fidelium salutem operetur æternam.*

Ritu Ambrosiano Sacerdos offerens hostiam dicit: *Suscipe Clementissime Pater hunc panem sanctum, ut fiat Unigeniti tui corpus, in nomine Patris & c.* Et dum offert calicem ait, *Suscipe clementissime Pater hunc calicem, ut fiat Unigeniti tui sanguis, in nomine Patris & c.* Deinde junctis manibus & inclinatus dicit, *Omnipotens sempiternus Deus, placabilis & acceptabilis sit tibi hæc oblatio, quam ego indignus pro me misero peccatore, & pro delictis meis innumerabilibus tuæ pietati offero, ut veniam & remissionem omnium peccatorum meorum mihi concedas, & iniquitates meas ne respexeris, sed sola tua misericordia mihi profit indigno. Tum stans manibus extensis prosequitur: *Et suscipe S. Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus pro regimine & custodia atque unitate catholice fidei, & pro veneratione quoque B. Dei genitricis Mariæ, omniumque simul sanctorum tuorum; & pro salute & incolumitate famulorum famularumque tuarum, & omnium pro quibus clementiam tuam implorare polliciti sumus, & quorum quarumque elemosynas suscepimus, & omnium fidelium Christianorum tam vivorum quam defunctorum; ut te miserante remissionem omnium peccatorum, & æternæ beatitudinis præmia in tuis laudibus fideliter perseverando percipere mereamur, ad gloriam & honorem nominis tui, Deus misericordissime rerum conditor. Per Christum dominum nostrum. Diebus Dominicis & in festis Sanctorum dicit Orationem incipientem, *suscipe sancta Trinitas, parum differentem ab ea quæ supra descripta est in ritu Lugdunensi. Deinde manus expansas tenens super oblata ait, *Et suscipe S. Trinitas hanc oblationem pro inundatione mea, ut****

mundes & purges me ab universis peccatorum maculis, quatenus tibi digne ministrare merear, Deus & clementissime Domine. Postea benedicit oblata his verbis: Benedictio Dei omnipotentis Patris & Filii & Spiritus sancti copiosa de caelo descendat super hanc nostram oblationem, & accepta tibi sit hæc oblatio Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, misericordissime rerum conditor. Amen. Tandem si solemniter celebrat, incensat oblata.

Mozarabes dicunt duas orationes ex Missali Hispanensi supra descriptas, quibus addunt *In spiritu humilitatis, & Veni sanctificator.*

III. More Romano Sacerdos offert primò panem cum hostia dicens orationem, *Suscipe sancte Pater omnipotens æterne Deus, hanc immaculatam hostiam, &c.* De qua oratione Joannes Hofmeister ordinis S. Aug. in expositione Missæ cum viro docto magnam fuisse disceptationem scribit, objiciente illo se mirari, quomodo auderemus panem & vinum vocare hostiam immaculatam, quam Deus suscipiat pro salute vivorum & defunctorum: cui ipse respondit: *Non panem & vinum vocamus immaculatam hostiam, sed corpus & sanguinem Domini, quæ ex illis conficiuntur. Igitur non ob hoc, quod jam sunt, sed quod paulò post futura sunt, tali digna æstimantur appellatione, locutionis quodam modo à sacris litteris non alieno. Sicut Judas ab initio sue vocationis vocatus est proditor, quia talis futurus erat. Dicimus ergo immaculatam hostiam per relationem ad terminum substantiæ panis & vini mox subrogandum: neque enim aliter pertinent panis & vinum ad rem immolatam, nisi quia ex Christi institutione in his conficitur sacrificium, & sub eorum speciebus per verba consecrationis Christi corpus & sanguis verâ & reali transubstantiatione collocantur. Pane autem oblato ponit sacerdos vinum in calice & aquam miscet, idque ex Christi institutione, ut antiquæ Liturgiæ Jacobi, Marci, Basilii, & Joannis Chrysostomi testantur, dicentes Christum postquam cenavit, accepisse calicem, & vino aquam miscuisse. Idem definitum fuit in Concilio III. Carthaginensi c. 24. *Ut in Sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam quod ipse Dominus tradidit, hoc est panis & vinum aqua mixtum. Et in Concilio IV. Aurelianensi c. 4. Ut nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur, & hoc aqua mixtum offerre præsumat; quia sacrilegium judicatur aliud offerri, quam quod in mandatis sacratissimi Salvator instituit.**

At in antiquis editionibus hujus canonis textum corruptum fuisse pridem observarunt viri eruditi; nam sic legebatur, *& hoc sine aqua mixtum*: repugnat autem quod mixtum sit & sine aqua; quare delenda vox *sine* vel in *nisi* mutanda, quod forsitan verius est. Concilium quoque Antisiodorense c. 8. Vormatiense cap. 4. Triburienfe c. 19. vinum aqua mixtum offerri decreverunt, idque antea constituisse dicitur Alexander I. non quod auctor hujus mixtionis fuerit, ut nonnulli perperam scribunt, sed quia adversus hæreticorum errores, quod ex Domini & Apostolorum traditione acceperat, scripto firmavit. Longam de hoc argumento epistolam scripsit ad Cæcilium Cyprianus, quam laudat Augustinus l. 4. de doct. Christiana c. 21. hoc Domini præceptum esse affirmans, cuius transgressio gravillimum peccatum sit, & hujus ineffabilis Sacramenti mutilatio. Justinus Mart. Apol. 2. panem, vinum, & aquam offerri ait. Irenæus l. 4. c. 57. *Dominus, inquit, accipiens panem, suum corpus constituebatur, & temperamentum calicis suum sanguinem confirmavit.* Damascenus lib. 4. de fide Orthod. capite 14. *Consimili modo, ait, acceptum calicem & vino & aqua constantem imperavit eis.* Gennadius de Ecclesiasticis Dogmatibus c. 75. *In Eucharistia non debet pura aqua offerri, ut quidam sobrietatis falluntur imagine, sed vinum cum aqua mixtum.* Ambrosius l. 5. de Sacram. c. 1. aquam vino misceri docet, tum quia Christus petra est, quam illa præfiguravit, ex qua Moyses aquam eduxit: tum quia ex latere Christi sanguis & aqua fluxerunt. August. in sermone ad Neophytos, *Hoc accipite in pane, quod pendit in cruce: hoc accipite in calice, quod manavit de Christi latere.* Theodulphus item Aurelianensis duplicem ejusdem mixtionis causam agnoscit in libello de Ordine Baptismi, quem edidit Menardus in notis ad librum Sacramentorum, c. 18. *si ve quia de latere Domini aqua cum sanguine fluxit: vel quia per vinum Christus, per aquam populus significatur. Hanc verò secundam rationem elegantissimè pertractat Cyprianus in lauda epist. ad Cæcilium. Videmus in aqua, populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Quando autem in calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credidit copulatur & conjungitur. Quæ copulatio & conjunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa non possit ab invicem separari. Unde Ecclesiam, id est plebem in Ecclesia*

constitutam, fideliter & firmiter in eo quod creditur perseverantem, nulla res separare poterit à Christo. Sic autem in sanctificando calice Domini aqua sola offerri non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum solum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Hæc & alia multa Cyprianus, quæ Patres Concilii tertii Bracarenfis can. 1. transcripserunt. Hydroparastatas sive Aquarios & Encratitas, qui sola aqua utuntur in mysteriis; itemque Armenos, qui solum vinum adhibent, semper damnavit Ecclesia. Aquariorum mentionem faciunt Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, Irenæus lib. 5. cap. 1. Chrysostomus hom. 83. in Matth. Augustinus de hæresibus cap. 64. Epiphanius hæres. 46. adversus Encratitas, Theodoretus lib. 1. hæretic. fabul. cap. 20. Aliam Aquariorum speciem Cyprianus impugnat in prædicta epist. 63. eorum nimirum, qui, cum vespere calicem cum vino & aqua, sicut Dominus obtulit, offerrent; in matutinis tamen & antelucanis cœtibus sola aqua utebantur, ne Gentiles ex odore vini eos agnoscerent. Armenos damnavit concilium Trullanum can. 32. eosque egregiè confutat Clemens Galanus Tomo II. secundæ partis Conciliationis Ecclesie Armenæ cum Romana, tract. de nova lege, quæst. 4. §. 3. sect. 2. Hi stultorum more, dum Aquariorum hæresim vitant, in contrarium errorem lapsi sunt, solum vinum offerentes: sive per solum vinum unam dumtaxat in Christo naturam designarint, à Jacobo Syro Eutyrianae blasphemiae propagatore seducti, ut Nicephorus indicavit lib. 18. Ecclesiast. cap. 53. sive aquam detraxerint, ut à Græcis separarentur, ut ex quadam illorum historia colligitur, quam supra commemoravimus Lib. I. Cap. XXIII. Refert Bernard. ep. 69. quorundam opinionem existimantium, aquæ mixtionem necessariam esse ad sacramenti integritatem; sed certa est Theologorū sententia omni aqua validam esse consecrationem, quamvis mittens graviter peccet. Cum verò aqua mysterii causâ apponatur, vel minima gutta sufficiens est: de qua re Antonius Augustinus vir doctissimus in Synodalibus Constitutionibus Tarraconenfis Pii V. ad illius civitatis Archiepiscopum, constitutionem affert, in qua nonnullos arguit, qui non guttam tantummodo aquæ, sicut fieri debet, calici infundebant; sed plus aquæ quam vini, aut tantidem aquæ quam vini, quod omnino corrigi & emendari præcepit. Hunc

autem excessum præcaventem quædam ecclesia, aquam vino miscendam parvo cochleari excipere solebant, & ex eo in calicem fundere, qui mos adhuc permanet in Ecclesiis Carthaginiensium. Romano ritu dum aqua miscetur vino, dicitur Oratio, *Deus qui humane substantie dignitatem*, quæ extat in Missa veteri edita ab Illyrico, & in Tilliana apud Menardum. Ecclesie omnes Orientales & plures Latine in eadem mixtione sanguinem & aquam à Christi latere fluxisse commemorant. Sic enim Ambrosiani dicunt, cum aquam infundunt, *De latere Christi exivit sanguis & aqua pariter, in nomine Patris, &c.* Sic Lugduncenses, *De latere Domini nostri Jesu Christi exivit sanguis & aqua tempore passionis: id est mysterium S. Trinitatis. Joannes Evangelista vidit & testimonium perhibuit, & scimus quia verum est testimonium ejus.* Sic Hispanenses, *Ex latere Domini nostri Jesu Christi sanguis & aqua exiisse perhibetur, & ideo pariter commiscemus, ut misericors Deus utrumque ad medelam animarum nostrarum sanctificare dignetur.* Sic Cistercienses prisco ritu, *Sicut de latere Domini nostri Jesu Christi exivit sanguis & aqua, sic fiat pariter commixtio vini & aquæ in remissionem peccatorum nostrorum.*

IV. Græci bis aquam miscent, semel frigidam, cum in prothesi sancta dona præparant, pungente sacerdote panem sancta lancea & dicente, *Unus militum lanceâ latens ejus aperuit, statimque exiit sanguis & aqua:* & Diacono intudente vinum & aquam. Deinde calidam post consecrationem, immediatè ante communionem, petente Diacono à sacerdote ut aquam fervidam benedicat, illo vero benedicente his verbis: *Benedictus fervor sanctorum tuorum jugiter, nunc & semper & in secula seculorum, Amen.* Tum Diaconus infundit in calicem dicens, *Fervor fidei plenus Spiritu sancto Amen.* Rationem reddunt hujus secundæ mixtionis scriptores Græci apud Goar in notis ad missam Chrysostomi num. 167. & apud Arcudium lib. 3. sue concordie cap. 39. tum quia aqua calida è latere Christi exiit, tum quia per eam fervorem S. Spiritus intelligi volunt. Addi potest Theodorus Antidorum Episcopus apud Allatum in Hottingero convicto cap. 9. *Dictum est, ait ille in expositione Missæ, in principio Prothesis quo præparentur modo à Diacono tunc infundente partem pusillam aquæ. Et sic manent quousque sanctificantur & transmutentur Spiritu sancto, & ad tempus exaltationis pretiosi Corporis*

poris Christi & Dei nostri. Tum verò adducitur aqua calida in parvo lebetè, ex eaque infundunt in sacre mense apposita, sive crateres sint sive po:ula: ut sicuti supra naturæ vires tamquam ex vivente utraque tunc processerunt ex sacro latere caliditatis plena; pari modo & aqua perquam maxime calida tempore communionis immixta perfectum typum absolvit eorum qui communicant ex calice, tamquam qui per illam lateri vitam exhibenti coniungi sunt. Hunc autem Græcorum ritum quidam è nostris Theologis ignorantes, vel utramque mixtionem confundunt, ut Eftius vir alioquin doctissimus orat. Theologica 16. vel putant, eos aquam non apponere, ut Guido Carmelita lib. de hæresibus; vel aquæ calidæ infusionem impugnant, ut Umbertus Sylvæ candidæ Episcopus investiva adversus Nicetem Pectoratum. Sed immerito hac de causâ Græci vexantur, hunc enim ritum in suis Liturgiis præscribunt sancti Patres Basilii & Chryostomi, usque perpetuo orientalis Ecclesiæ Sacerdotes doctrina & sanctitate conspicui comprobant. Hunc eundem Græcorum morem convellit S. Thomas 3. p. qu. 83. art. 6. ad 4. dicens: *Nullo modo debet aqua vino jam consecrato misceri, quia sequeretur corruptio Sacramenti pro aliqua parte.* Quæ doctrina ex ignorantia approbati ritus procedens, Latinis præbuit ansam Græcos impugnandi in concilio Florentino, pro quibus optimè respondit Episcopus Mitylenensis, & Eugenio Papæ plenè satisfecit. Solent etiam Græci ingenti pompa & apparatu è Protheli ad majus altare sacra dona consecranda deferre, quam ceremoniam majorem ingressum vocant. Egressi enim tam celebrans quam ministri è porta minoris aræ per Ecclesiam procedunt, incipientes à parte virorum. Antecedunt lectores cereas faces præferentes, & Diaconi cum thuribus thus adolentes. Sequitur Diaconus sive sacerdos qui panem in disco positum & opertum velamine in capite gestat: & post illum alius, qui calicem item opertum ante pectus defert. Quod si adsint plures sacerdotes concelebantes, hi processionem comitantur, vacuos calices ornatus gratia, & alia altaris instrumenta sive Sanctorum reliquiâs portantes. Cantores interim gravi cantu Cherubicum hymnum modulantur, & Episcopus omnibus benedicit. Populus verò procumbens, ipsa nuda elementa panis & vini nondum consecrata, ac si jam essent in corpus & sanguinem Christi

transmutata, venerabundus adorat. Jacobus Goar ad Liturgiam Chryostomi numero 110. hanc adorationem sustineri posse tamquam Orthodoxam existimat, utpotè exuberans devotionis argumentum, quo consecratio prævenitur: & cultum exhiberi ait vel signo crucis in pane impresso; vel Christo ipsi, qui paulò post sub illis speciebus præfens aderit; fatetur tamen plebem erudiendam & admonendam, ne fortè Christum jam ibi præsentem esse opinetur. At vir doctissimus natione Græcus Petrus Arcudius lib. 3. de Eucharistiâ à cap. 16. ad 25. hanc adorationem inter Græciæ eterodoxæ errores commemorat, rudemque populum errandi occasionem hausisse docet ex pompa qua dona circumferuntur: vel ex eo quod non distinguat inter ingressum, qui fit in Missâ Præsanctificatorum, in qua verum Christi corpus, & ingressum aliorum Missarum in quibus panis nondum consecratus circumfertur. Scripsit librum pro hac adoratione Gabriel Archiepiscopus Philadelphicæ: cui doctè & diffusè respondit Arcudius.

V. Sed regredior ad Sacerdotem Latinum, qui calicem aqua mixtum Deo offert dicens: *Offerimus tibi Domine calicem salutaris, &c.* cumque in panis oblatione singulariter dixerit *Offero*, hic pluraliter ait *Offerimus*, quia nimirum Romano ritu eandem orationem simul cum Sacerdote in Missâ solemni recitat Diaconus, qui antea vinum calici infudit, & olim sanguinem populo ministrabat. Neque obstat, quod privata Missâ sine Diacono celebrantur, & nihilominus Sacerdos dicit *Offerimus*, quia formulæ pro solemni Missâ institutæ in privata non mutantur. Hujus verbi *Offerimus* meminit Augustinus libro 20. adv. Faustum Manichæum cap. 21. dicens: *Quis enim assistit in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo qui Martyres coronavit.* Orat item Sacerdos in ipsa oblatione, ut calix oblati in conspectu divine majestatis cum odore suavitatis ascendat: cum illo scilicet mystico odore, qui ex ipso calice, cum consecratus fuerit, suavissimè expirat. Post hanc orationem collocat Sacerdos calicem in altari, hostia ante calicem constituta. At in hoc Græci differunt à Latinis, non enim in longum eorum se, sed in transversum, panem & vinum ordinant; qui mos etiam à Latinis diu ob-

fervatus est. Nam in Ordine Romano in postre-
 ma Missæ descriptione sic legimus: Archidia-
 conus suscipit oblatas Pontificis de oblatio-
 nario & dat Pontifici: quas dum posuerit Pon-
 tificex in altari, levat calicem Archidiaconus de
 manu subdiaconi regionarii, & ponit eum su-
 per altare juxta oblatam Pontificis à dexteris.
 Et Micrologus cap. 10. Ita, inquit, juxta Roma-
 num Ordinem in altari componenda sunt, ut
 oblata in corporali posita, calix ad dextram
 latus Oblatæ ponatur, quasi sanguinem Domi-
 ni susceptor, quem de latere Dominico pro-
 fluxisse credimus. His autem recentior B. Jo-
 annes de Parma, septimus Ordinis Minorum
 Minister Generalis, qui obiit ann. 1289. in epist.
 ad Fratres Provinciæ Thuscis, quam Lucas
 Wadingus refert in Annalibus, præcepit illis, ut
 juxta ritum Romanæ Ecclesiæ, à quo fortassis
 aliqui tunc deviare incipiebant, hostiam ad fini-
 stram Sacerdotis, calicem ad dextram ex trans-
 verso altaris componerent. Postea hic ordo mu-
 tatus est, nam calix in medio altaris, & inter cali-
 cem & sacerdotem hostia collocatur. Sequitur
 deprecatio *In spiritu humilitatis* ex verbis Aza-
 riæ apud Danielelem, quæ in multis Missalibus M.
 SS. reperitur: itemque alia, *Veni sanctificator*, quæ
 communior & antiquior est, & dirigitur, ut ple-
 rique explicant, ad Spiritum sanctum, ut veniat
 & præparatum sacrificium benedicat. Invocare
 autem Spiritum sanctum ad oblationem sancti-
 ficandum mos antiquissimus fuit Ecclesiæ Afri-
 canæ, ut ex Fulgentio constat, qui lib. 2. ad Mo-
 nimum à cap. 6. & deinceps hanc sibi propositam
 quæstionem solvit, cur sancti Spiritus tantum
 missio postuletur ad consecrandum sacrificium
 corporis & sanguinis Domini; cum ipsum sa-
 crificium omni Trinitati offeratur. Ad eandem
 postulationem alludit Optatus Milevitanus l. 6.
 reprehendens Donatistas, qui altaria fregerant:
*In quibus, inquit, vota populi & membra Christi por-
 tata sunt: quo postulatus descendit Spiritus sanctus.*
 His peractis adoletur incensum, quod à Leone
 I. institutum ex quibusdam Chronicis scribit
 Radulfus Prop. 23. Sed illis Chronicis nulla fi-
 des adhibenda est, nam si sermo sit de quocum-
 que usu thuris in Missa, jam supra ostendimus,
 ab initio Ecclesiæ Apostolorum decreto thus
 adhibitum in solemnibus sacrificiis. Si verò loqua-
 mur de thurificatione oblatorum in altari, testis
 est Amalarius in præfatione librorum de eccle-
 siasticis officiis, Romanos post Evangelium in-
 censum olim super altare non obtulisse. Et Mi-

crologus c. 9. ait, *Romanus ordo præcipit, ut incen-
 sum semper præcedat Evangelium, cum ad altare sive
 in ambonem portatur: non autem concedit ut oblatio
 in altari thurificetur.* Et Amalario quidem testi-
 oculato credendum est, licet ordo Romanus,
 ut nunc extat, in prima descriptione Missæ post
 oblationem dicat incensum poni super altare,
 nam hæc descriptio recentior est, cum symboli
 post Evangelium mentionem faciat, quod Ro-
 mæ post annum millesimum cantari cepit. Ter-
 tia verò & quarta, quæ verè Romanæ sunt, A-
 malario & Micrologo consentiunt, tunc tan-
 tum incensi usum præscribentes, cum legendum
 est Evangelium. Porrò fideles fumum incensi
 manu ad os trahere & naribus applicare sole-
 bant, ut ordo Romanus ait in præcitata prima
 descriptione. Thure etiam utebantur in mona-
 steriis, in privatis ædibus tam Religiosi quam
 Laici ante privatas orationes. Sed istæ & aliæ
 thurificationes ad hunc tractatum non perti-
 nent.

VI. Postquam Sacerdos thus adolevit, lavat
 manus in signum puritatis animæ, ut ait Cle-
 mens libro 8. *constit. cap. 11.* Dionysius quoque
 cap. 3. *Ecclesiast. Hierarch.* non solum Pontifi-
 cem sacris operantem, sed omnes etiam Pres-
 byteros manus abluisse docet, cujus lotionis
 prolixa ibidem Theoria legi potest. Adstipula-
 tur Cyrillus Hierosolymitanus initio catechesis
 quintæ mystagoga dicens, *Vidisti Diaconum
 aquam lavandis manibus porrigentem Sacerdoti, &
 illis qui circum altare Dei stabant Presbyteris.*
 Communis est omni nationi hic ritus manus ab-
 luendi post oblationem, Græcis, Latinis,
 Maronitis, & aliis orientalibus. Sed singula-
 re est, quod scribit in expositione Missæ Nico-
 laus de Plove presbyter Posnoniensis, hanc ab-
 lutionem in Ecclesia sua dilatam usque ad fi-
 nem præfationis immediatè ante canonem, &
 alios quidem recitasse tunc psalmum, *Lavabo
 inter Innocentes manus meas*: ab aliis verò con-
 venientiùs omissum propter sequentis canonis
 continuationem. Post lotionem recitat Sacer-
 dos aliam orationem incipientem *suscipe sancta
 Trinitas*, qua rursùm dona sacrandæ offert Deo
 in memoriam Passionis Christi, & in honorem
 B. Virginis, S. Joannis Baptistæ, sanctorum-
 que Apostolorum Petri & Pauli, & istorum, quo-
 rum videlicet Reliquiæ in eo altari condite sunt.
 Franciscus Archiepiscopus Rothomagensis in
 collationibus de Missa parte 2. art. 3. ait quod-
 dam pro istorum, legere justorum, quam lectio-

nem vulgatæ præfert, sed perperam, nam illa vox *justorum* non benè coheret, & superflua foret, cum statim sequatur & *omnium sanctorum*. quam antiqua sit hæc oratio, non liquet. Extat paucis mutatis in codice Tiliano apud Menardum, & in Missâ Illyrici quotidiana & generalis nuncupatur; fitque in ea expressa mentio sanctorum, quorum ibi Reliquiæ habentur. Tum memor sacerdos fragilitatis suæ, cum sit & ipse circumdatus infirmitate, orationum suffragia ab astantibus postulat dicens: *Orate fratres, ut meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat apud Deum Patrem omnipotentem*. In codice Tiliano hæc postulatio sic exprimitur; *Orate pro me misero peccatore ad Dominum nostrum Jesum Christum, ut meum ac vestrum sacrificium sit acceptabile in conspectu divine pietatis*. In Missâ Illyrici: *Orate pro me peccatore fratres & sorores, ut meum & vestrum sacrificium acceptum fiat Domino Deo omnipotenti ante conspectum suum*. Aliæ Ecclesiæ apud Alensem P. 4. summæ tract. de off. Missæ dicunt: *Obsecro vos fratres, orate pro me, & ego pro vobis, ut meum pariterque vestrum sacrificium acceptabile fiat apud Deum Patrem omnipotentem*. Respondent ministri vel circumstantes ex Missali Romano, *suscipiat Dominus sacrificium de manibus tuis ad laudem & gloriam nominis sui, ad utilitatem quoque nostram, totiusque Ecclesiæ suæ sanctæ*. Ab aliis præscribitur hæc oratio, *Dominus sit in corde tuo & in labiis tuis, suscipiatque de manibus tuis sacrificium istud, orationes tue ascendant in memoriam apud Deum, pro nostra & totius populi salute*. In Codice Tiliano, *Orent pro te omnes sancti Dei. Memor sit Dominus sacrificii tui, & holocaustum tuum pingue fiat. Exaudiat te Dominus pro nobis orantem. Misereatur tui omnipotens Deus & dimittat tibi omnia peccata tua*. Eadem oratio additis nonnullis, habetur in Missâ Illyrici. Alii apud Alensem sic respondent: *Spiritus sanctus superveniat in te, & virtus Altissimi obumbrat tibi*. Græci quoque sacerdotes pro se in sua Liturgia populi orationes poscunt, ut notat Goar ad Missam Chrysostomi num. 113. Quod verò fideles circumstantes à sacerdote fratres appellentur, id ex veteri consuetudine simul cum religione exorta ad nos profluxit. Nam Christiani fratres se invicem mutuæ charitatis causa nuncupabant; sed quia gentiles sacris nominibus fratris & sororis ad libidines tegendas abutebantur, ut ex Petronio & Martiali, aliisque constat; ideo Cæcilius apud Minutium Felicem hanc fratris & sororis nomenclaturam Christiana hanc exprobrat, inde arguens supra & libidines

ab illis perpetrari. Cui respondens Octavius ait, *sic nos, quod invidetis, fratres vocamus, ut unius Dei parentis homines, ut consortes fidei, ut spei coheredes*. Rectè Arnobius in Psal. 133. *Unde estis omnes fratres? De uno patre Christo, de una matre Ecclesia*. Denique omnia ad offertorium pertinentia secretis orationibus concluduntur, quæ super oblata recitantur, ut ea Deus ad gloriam suam, & ad salutem nostram acceptare dignetur. Ad earum originem & antiquitatem spectant quæcumque de Collectis dicta sunt supra. His utuntur omnes Ecclesiæ Latini ritus, & in fine ipsarum extollens vocem Sacerdos intonat, *Per omnia secula seculorum*. Græci item aliquot Liturgiæ orationes secreto legunt, quarum postremam clausulam voce elata pronuntiant, ut ab omnibus audiatur.

CAPUT X.

Præfatio Missæ, ejusque ratio, nomina, & institutio. Usus ipsius Antiquissimus in omnibus Ecclesiis, sed formula diversa. Tot erant olim Præfationes, quot Missæ. Postea in Romana Ecclesia redactæ ad novem. Tributa perperam hæc restrictio Pelagio Papa. Addita una communis, & altera de B. Virgine. Clauditur Præfatio hymno Seraphico. Ejus ritus & origo. Duplex Trisagion. Quot sint hymni liturgici.

I. **L** Ecis secreto orationibus super oblata, incipit Sacerdos Præfationem præmissâ populi salutatione. Est autem Præfatio veluti proloquium astantes excitans & disponens ad præcipuam actionem, in qua propriè sacrificium consistit. In verustissimo codice Missarum Serenissimæ Christianæ Regine Sueciæ sæpius laudato, Præfationi præfigitur hic titulus, *Immolatio*, & interdum *Contestatio Missæ*, quia in ea Sacerdos auditâ voce populi, vel Cleri, sive Ministri assertis dignum & justum esse Deo gratias agere, contestatur veram esse hanc populi assertionem: tum solemnem gratiarum actione se & fideles disponit ad tremenda mysteria, quibus Christi corpus immolatur. In Missali Mozarabico inscribitur *Intatio*, quia, ni fallor, ex verbis fidelium infert Sacerdos verè dignum & justum esse Deo omnipotenti gratias agere, ipsum